

Universitätsbibliothek Wuppertal

Aeli Donati qvod fertvr commentvm Terenti

Evgraphi commentvm continens

Donatus, Aelius

Lipsiae, 1908

Andria IV

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1594)

eligerent quam uellent, et si leuiorem eligerent, grauiore
 624 afficiebantur. — 18 NAMQVE HOC TEMPVS PRAECAVERE
 MIHI ME HAVD TE VLCISCI SINIT in periculo *namque* posito
 prior est cura prospiciendi quam uindicandi. inde etiam
 Neptunus cum mare cerneret esse turbatum 'sed motos 5
 praestat componere fluctus: post mihi non simili poena
 commissa luetis' (*Verg. Aen. I 135—36*).*

α* [7] et dicimus ulciscor aduersarium, id est ultionem
 capio de aduersario (*finis comm. Andr. in B*).

IV.

1.

625 1 HOCINE EST CREDIBILE AVT MEMORABILE haec scae-
 na accusationem tenet, quod Pamphilus non seruauerit
 fidem, quippe qui dixerit sese eandem quam amabat Cha- 10
 rinus uxorem non esse ducturum *et constituerit nuptias*
futuras. sed huic accusationi respondit Pamphilus se po-
 tius esse deceptum neque quod fecerit hoc fecisse propria
 uoluntate, ut uenialis status sit. accusatio igitur gene-
 raliter coepit, quod multi homines mali de incommodis 15
 alterius gaudeant. et hoc accusatoris semper est genera-
 litate proposita ad speciem crimen adiungere, ut est illud
 (*Cicero, divin. in Caecil. 9, 27*) 'nihil enim est <***>
 uitae reposeere eum, qui non possit suae reddere', deinde
 subiungitur species de Caecilio 'hic ego, Caecili, de te 20
 <plura> non dicam'. ita et hic subiungitur species de
 Pamphilo, quod ipse de malis alterius uideatur gaudere.*

*[22] et est sensus: numquid credi potest, quod sit alicui

1 quam — eligerent *om. L* | grauiori α || 3 MIHI *om. L* α (*recte?*) | ME *om. F* | HAVD] habui *L* | periculis α | nam im-
 posito *LF* || 4 unde α || 8 commemorabile *L* || 10 quippe *om. α* |
 dixerat *LF* α | sese] esse *L*, et se *F*, se α | eam quam — Cha-
 rinus *post* ducturum, non esse *ante* uxorem α || 16 et hoc *om. L* || 19
 resposcere *codd.* || 22 de *om. β* | malo α, mali β | gau-
 dere *om. β*

- 629 — **5** IDNE EST VERVM IMMO ID EST PESSIMVM HOMINVM
GENVS sensus est: id est uerum hominum genus, quasi ho-
mines esse intelligantur qui semper fraudibus uiuant. ac
ne quasi contra opinionem omnium istam sententiam uide-
atur dixisse, quod dixerat 'uerum hominum genus' intelligens ⁵
malos homines, adiecit deinde 'pessimum hominum genus'.
- 631 — **7** POST VBI TEMPVS PROMISSA IAM PERFICI HOC EST: cum
tempus aduenerit, quo tempore ea quae promissa sunt com-
pleantur. — **12** PROXIMVS EGOMET SVM MIHI sensus est:
cum tibi promiserim, ego tamen mihi sum proximus, hoc ¹⁰
est mihi potius debeo consulere, quia maior utilitas nobis
nostra est quam aliena. — **13** AT VBI FIDES EST SI ROGES
at si interrogas 'ubi sunt quae promissa sunt?' hoc est:
ubi fides maneat. — NIHIL PVDET HIC VBI OPVS EST ILLIC VBI
NIHIL OPVS EST IBI VERENTVR 'hic ubi opus est' hoc est: cum ¹⁵
iam debeant compleri promissa: ibi enim opus, <non opus>
639 quando ipsa promissio est. — **15** ET CVM EO INIURIAM HANC
EXPOSTVLEM et cum eo conquerar de hac iniuria: hoc enim
significat expostulatio, cum iniuriae efficitur cum aliquo
640 questio. — **16** ATQVE ALIQVIS DICAT NIHIL PROMOVERIS ²⁰

a tanta malitia insita, ut non compatiatur alterius mise-
riis, sed potius gaudeat et numquam se felicem credat
nisi sit comparatus cui (cui comp- *codd.*) insultet. et
definit qui sit (*Lindenbr.*; *q2is* ; *codd.*; an qualis est?)
inuidus, de quo Martialis (*ep. I 40*) 'omnibus inuideas,
inuide (liuide *Mart.*), nemo tibi.' et 'id genus hominum
pessimum est'. 'genus' uero aequiuocum est. sensus qui
sequitur talis est: melius est non promittere quam pro-
missum non implere, quia in denegando promittere uere-
cundia tolerabilis, in perficiendi tempore inhonesta ac
inutilis, sicque (que *eras. in V, om. S*) postposita hone-
state, dum res cogit denegare, ad inuerecundiam dila-
buntur dicendo 'neminem plus me diligo'. postea de-
liberat, an ad eum eat et cum eo expostulet id est con-
queratur, quia expostulatio est cum aliquo questio.

³ <hoc> esse *L*, esse <hoc> *F* || ⁷ TEMPVS (*om. G*) est
add. α FG || ¹⁴ hic <non uerentur> *G*, <non uerentur> illic *F* ||
¹⁶ ibi *W*.: ubi *codd.* | non opus *suppl. Schoell*; nihil *G* || ¹⁸ et
om. L || ¹⁹ iniuriae *W*.: iniuria ei (et *F*) *codd.*

- haec quasi per interrogationem ponuntur: cum sit enim consilium Charini, ut accusationem ingerat in Pamphilum, proponit sibi in irritum accusationem suam esse uenturam ita, quasi aliquis ei dicat frustra accusaturum esse Pamphilum: si quis ergo est qui dicat 'nihil promoueris', tamquam responsio subiungitur* uerbum illud quod sequitur
- 641 17 *MVLTVM* hoc est: multum promouero, tamen meam com-
642 *pleam uoluntatem*. — 18 CHARINE ET ME ET TE INPRVDENS
NISI QUID DI RESPICIVNT PERDIDI hic incipit defensio et
simul status uenialis collocatur: hic enim uenia est per
imprudenciam. at Charinus tamen perseuerat in accusatione*
et dicit hanc defensionem a Pamphilo excogitam. cumque
Pamphilus fidem apud amicum perdidisset,* adhibet testem
- 651 Dauum, cuius consilio ista fecisse uidetur.* — 27 QUID
ISTVC EST TAM MIRVM SI EXEMPLVM EX TE CAPIT ita, inquit,
stultitia et malis moribus uiuis, ut iuste de te poenas
capiat seruus. hoc est 'exemplum capit': ponitur enim
hoc 'exemplum' pro poena atque supplicio, ut ipse Teren-

641 α* [6] 17 MOLESTVS CERTE EI FVERO MEIS CONVICIIS ATQVE ANIMO
MOREM GESSERO id est: ostendam ei, quem morem geram
in animo.

* [11] per palinlogiam repetendo iniuriam.

* [13] qui se et a dictis et a (om. S) factis nimis insipienter
(hic 3 litt. detritae in B) egisse in antecedentibus re-
prehendit,

647 * [14] 23 NONNE TIBI iste sensus est de primo uersu huius
648 scaenae. 24 LACTASSES autem dictum est decepisses,
per metaphoram tractum a pueris. et est lacteo lactes
649 lac sugo, lacto lactas lac praebeo. — 25 HABEAS syn-
choreasis (Zeune: sinchrisis codd.) est, quae fit quando
concedimus mala importune desiderantibus, ut est etiam
illud (V 3, 18) 'habeat, ualeat, uiuat cum illa'.

2 charino F || 3 <et> proponit codd. | esse] rē G, .. L ||
4 ita] denique α | ei — Pamphilum] proponat 'frustra ingeris
conuicia, quia nihil pro mouebis' α || 5 nil L || 9 et] et est G,
e L || 10 uenialis om. LG (recte?) | collocatur W.: -tus codd.
14 fecisse uidetur] fecit α || 16 <tam> malis B || 18 exemplum]
ex β | pro om. β | atque] et α

tius alio loco (*Eun. V 6, 21*) dicit 'uterque in te exemplum

653 *dent*'. — **29** ALTERCASTI contendisti, diutissime disputasti.

554/55 — **30** SVCCENSET irascitur.* — **31** AERYMNAS MEAS miseria-
657 rias et labores. — **33** NEC POSTVLABAT NVNC QVISQVAM

VXOREM DARE non aliquis postulabat, ut uxorem daret. 5

663 — **39** DISTVRBAT dirimit, intercedit. cum narrationem

suscepisset Pamphilus, intercedit, inquam, Charinus proprio dolore, ut dicat illum sua potius istuc facere uoluntate. in hoc enim accusatio perseuerat, quia ille imprudentem se dicit esse compulsum, ut hoc quod fecit fecerit 10

660 uoluntate. — **36** CVR ME ENECAS cur me interrogatio-

662 nibus crucias. — **38** DONEC PERPVLT donec persuasit.* —

664 **40** QVI AVSCVLTAVERIM qui consensum huius persuasio-

667 nibus commodauerim. — **43** EHO DIC MIHI SI OMNES HVNC

CONIECTVM IN NVPTIAS INIMICI VELLENT QVOD NISI HOC CON- 15

SILIVM DARENT sensus est: stultum admodum, Daue: uide

quam contrarium inimicumque consilium domino dederis,

uti cum uideres eum alterius amore retineri, cogeres tamen,

ut promitteret patri uxorem se esse ducturum. namque si

inimici Pamphilum uellent uxorem ducere, non aliud con- 20

669 silium darent nisi quod tu dedisti. — **45** DECEPTVS SVM

cum non habeat purgationem seruus, confitetur de peccato,

tamen promittit aliquid spei, ut periculum possit euadere.

670 — **46** HAC NON SVCCESIT succedere quid dicitur, cum

658 ^α [3] **34** et est in hoc uersu ironia (*yr. codd.*), et hoc exsequitur TV COACTVS VOLVNTATE TVA ES. quia est necessitas naturalis, est et necessitas cum uoluntate, est et sine uoluntate. sed postposita naturali de duabus reliquis hic agitur: ait enim 'quia (et S) non pater te coegit, sed tu coactus tua uoluntate es'.

*[12] ubi a se honeste remouet crimen.

2 <id est> contendisti α || 3 <et propterea> succenset <id est> α || 8 sua om. L || 9 imprudenter G || 10 esse consulum L | fecit W.: facit codd. || 11 <id est> cur α | interrogationibus | his dictis α || 12 <id est> persuasit α || 14 omnis L || 17 <et> contrarium α | consilium post dedisti (*sic pro dederis*) α || 18 detineri G || 19 patri promitteret FG | se om. L || 21 nisi] quam α || 24 quid) (= quidem) F, qui L, om. G

bene aliquid prouenit.* *est ergo hic sensus: consilium meum etsi non prouenit, auxilium alia ratione quaeremus.*

- 671 — 47 NISI ID PVTAS QVIA PRIMO PROCESSIT PARVM* nisi credis, inquit, exinde iam me bonum consilium reperire non
 673 posse, quia primum contrarius decepit euentus. — 49 IMMO 5
 ETIAM SATIS CREDO SI ADVIGILAUERIS colligit contra Pamphilus magis consilia Daui ad hoc proficere posse, ut mala duplicata geminentur.* *conuictus seruus accusatione domini respicit ad officium suum dicitque nihil domino deberi a*
 675 *seruo nisi ut faciat imperata. dicit ergo* 51 EGO HOC TIBI 10
 PRO SERVITIO DEBEO CONARI MANIBVS PEDIBVSQVE NOCTES ET DIES ut corpus, quod in seruitio est, debeat seruentis officium, animus uero numquam a seruo* quaeri debeat, ita consilium quod dedi <si> parum prouenit, debes ignoscere. hoc cum dominus audisset, petit, ut sibi praeterita fortuna 15
 681 reddatur 57 CVPIO RESTITVE QVEM A ME ACCEPISTI LOCVM.
 quoniam seruus dixerat 'si consilium bonum non est, tu tibi provide', dominus dicit se utile *consilium* sibi esse reperturum, si modo in eo loco sit, ubi fuit ante, cum non promississet patri. *tunc enim tuta erant omnia neque* 20
*quadam necessitate tenebatur, ut uxorem duceret, quia necdum promiserat; nunc autem, quia coactus a seruo est, ut promitteret patri, post promissionem malum locum tenere coepit: non potest enim iam negare quod pollicitus est.**

669 α* [1] 45 DEFETIGATVS (defat- S) id est fessus. et uenit a fatigor.

* [3] hic argumentum est ab impossibili (a poss- S).

* [8] et est sarcasmos (sarch- *codd.*).

* [13] quia hic a nota argumentum elicit dicendo seruitium a seruo (*tot. om. S*).

682 * [24] 58 CONCREPVIT id est sonuit. et uenit a uerbo concrepo

1 prouenerit L || 3 parum processit α || 4 me] ne L, om. G ||
 6 ETIAM] nam α || 12 seruitutis G || 14 consilium — prouenit] si
 quid praeter spem euenit α (= Ter.) | si *add. Lindenbr.* || 16 red-
 datur] restituatur α || 17 consilium <meum> α (*recte?*) | bonum
 om. L | tu tibi provide] tute aliud reperi α || 18 sibi (esse om.)
 post reperturum α || 19 cum non] quam α || 24 est <patri> α

ideo ergo dicit 'reuoca me in eum locum, quem ante habueram', hoc est ut in eo negotio sim, in quo fui antequam
 683 promisi patri. — 59 NIHIL AD TE hic diu inquirentem seruum et uana sibi colligentem castigat adulescens, quia supra (v. 58) dixerat Dauus 'concrepuit ostium'. hoc enim 5 non debuit cogitare ille, qui de consilio cogitabat. — AT IAM TIBI HOC INVENTVM DABO hoc quod quaeris iam inueniam, ut consilio tibi eum locum restituum, quem ante tenebas.

α primaе coniugationis, quod facit praeteritum concrepui, sicut tonui sonui (concrepo — sonui om. B'; sicut — sonui om. S).

2.

684 1 IAM VBI VBI ERIT INVENTVM TIBI CVRABO ET MECVM 10
 ADDVCTVM TVVM PAMPHILVM opportune se iam hic incerto adulescenti et anxio plane quid agat, an quod ante promiserat denegat patri, interponit ancilla Mysis, cuius aspectu et commemoratione mulieris facile animus in amorem inclinatus incumbat, quemadmodum et supra iam diximus.* 15

687 — 4 ORARE IUSSIT SI SE AMES ERA IAM VT AD SESE VENIAS intellexit Mysis Glycerium parum promouisse antea commemoratione apud adulescentem. idcirco cupit eum ad

α*[15] quod uero ait 'curabo aduentum et adductum', hoc est: curabo tibi inuentum adducere; nam gerundiui sunt pro infinitiuis. — 2 ANIME MI comicum nomen blandientis est. — 4 ORARE IUSSIT paraleipsis (Gerstenb.: -lemsis codd.), id (om. B') est praeteritio, cum praetermittentes quaedam nihilo minus dicimus. nam praetermisso nomine Glycerii ait 'orare iussit', quia superfluum esset, si nominaret eam illi, qui de nulla alia prae amore loqui poterat.

3 hic — 9 tenebas om. B' || 5 hoc W.: hic LG, hec F || 8 antea F α || 10 VBI 2. om. FG || 11 se] et FG, om. α | hic] in hac scaena α || 12 plane] plurimum FG | an] ait L, aut (sscr. an) F || 13 interponitur codd. praeter F | Mysis ancilla α || 15 iam om. L || 16 SI — ERA] misera L, (ante corr.) F | VT om. L || 18 apud om. L

- dominam uenire, hoc est ad Glycerium. idcirco ait, quod sibi, ut rogaret adolescentem, iusserit, ut ad se ueniret.
- 688 dicit et affectus necessitatem, quod dicit **5** VIDERE AIT TE CVPERE. — PERI HOC MALVM INTEGRASCIT hoc utique Mysidis egit aduentus, uti adolescens amore rursus incitatus **5**
- 691 existeret. 'integrascit' renouatur. — **8** QVIBVS QVIDEM QVAM FACILE POTVERAT QVIESCI SI HIC QVIESSET Charini persona istud dicit 'quam facile quiesci potuerat in nuptiis, si Dauus non tale domino tradidisset consilium, ut ducturum se pro-
- 692 mitteret'. — **9** AGE SI HIC NON INSANIT* SATIS SVA SPONTE **10** INSTIGA si dominus meus, inquit, sua sponte non irascitur,
- 693 tu, Charine, impelle et coge. — **10** EDEPOL EA RES EST Mysis respondet ad id, quod Pamphilus fuerat suspicatus, quod Glycerium idcirco se aduocet, quod nuptias futuras esse audiuit: 'ea' inquit 'res est, haec causa est miserae **15** ad dolorem'. — MYSIS PER OMNES TIBI ADIVRO DEOS NVM-QVAM EAM ME DESERTVRVM sic semper est: hi, apud quos iam periit fides, cum argumenta deficient, per iusiurandum sibi in probatione succurrunt, ut est Sinon apud Troianos, qui, cum sibi ex captiuitate parum credi intelligeret, ius- **20** iurandum adhibuit, quod credi posset (Verg. Aen. II 154—55) '«uos, aeterni ignes, et non uiolabile uestrum
- 695 testor numen» ait'. — **12** NON SI CAPIVNDOS* MIHI SCIAM ESSE INIMICOS OMNES HOMINES quoniam Mysis ante dixerat †et Dauus, ut exinde pater iratus existeret, si se Pamphilus **25** uxorem ducturum esse denegaret, idcirco conclusit 'non si capiundos mihi sciam inimicos esse omnes homines'. —

α*[10] ironice (yf- V, yr- rell.).

*[23] hoc ex generalitate conclusit.

2 uenire (om. ut) G || 3 dicit — necessitatem] hoc pro affectus necessitate post CVPERE α | quod dixit FG || 5 aduentus] adiecit L | adolescens <utique> — incitatus <ait> ante hoc MALVM INTEGRASCIT <et coepit conicere IDCIRCO ACCERSOR> α || 6 integrascit (-escit F'S) <quippe est> α || 7 qui esset <sed> codd. || 14 <id est> idcirco te euocat quia futuras nuptias α || 17 <ut> hi G || 19 in probationem α (etiam G his post 20 sibi repetitis) || 22 acstrum L, astrum α || 25 ut om. L || 27 omnis L*

- 696 **13** VALEANT QVI INTER NOS DISCIDIVM* VOLVNT HANC TAMEN
 NISI MORS ADIMET NEMO . . . NON APOLLINIS MAGIS VERVM
 ATQVE HOC RESPONSVM EST non tanta veritate Apollo respondet
- 699 quam nunc ego. — **16** SI POTERIT FIERI VT NE PATER PER
 ME STETISSE CREDAT QVO MINVS HAE FIERENT NVPTIAE VOLO 5
 SED SI ID NON POTERIT ID FACIAM IN PROCLIVE QVOD EST
 STETISSE PER ME VT CREDAT primum mihi consilium est,
 inquit, ut operam dem, ne credat pater per me esse —
 hoc est 'per me stetisse' —, ut hae nuptiae non fierent.
 id maxime cupio et id fieri uolo, ut non credat me distur- 10
 batorem esse nuptiarum. et si fieri hoc non potuerit quod
 in promptu est, in necessitate complebo, ut per me turbari
 nuptias intelligat. hoc est quod dixit 'per me stetisse ut
 credat', hoc est per me contigisse et factum esse 'quo minus
 702 hae fierent nuptiae'. — **19** QVIS VIDEOR MISER AEQVE ATQVE 15
 EGO quoniam secundum consilium, quod Pamphilus posuit,
 tale est, ut dixerit patrem se non timere, si intellexerit,
 quod ipse fecit ne nuptiae fierent, idcirco et quaesivit ipse,
 qualis futurus esset ex hoc consilio, et responsum est ei
 703 'miser aequae atque ego'. — **20** HOC EGO TIBI PROFACTO quod 20
 spem habere posse cognoscitur, quod ipsius opera futurum sit
 ut nuptiae non fiant, ideo dixit 'consilium quaero'. —
- 705 **22** DIES HIC MIHI VT SATIS SIT VEREOR AD AGENDVM Dauus
 seruus cum consilium rogat ut proferat, ipse sibi reperit
 argumenta, ut dicat diem sibi uix posse sufficere, ut hoc 25
 compleatur de narratione consilii* <et sibi eum> super-

α* [1] id est diuortium. 'ualeant' est acyrologia (achir- *codd.*),
 id est pereant. — **15** NON APOLLINIS parabole, siquidem
 est rerum genere dissimilium.

*[26] 'uereor' autem est timeo. 'ut' tali uerbo iunctum pro
 ne accipitur.

3 veritate Schopen: uirtute *codd.* || 4 nunc ego *W.*: nec
 ego *L*, nego *F*, ego *G* || 6 si *om. L* || 8 inquit <quid (quod *F*)>
LF || 9 ut haec *LF*, ne *G* || 13 quod *om. L* || 18 <non> fierent
LG || 21 sit ut] sic *L*, *om. G* || 24 rogat] quaereret α | reperit
codd. || 26 compleat α | consilium α | et sibi eum *add. W.*

707 *uacuum esse uel certe impedimento existere.* — 24 HINC
 708 AMOLIMINI hinc discedite.* — 25 IMMO ETIAM NARRATIONIS
 MIHI INCIPIT INITIVM *Dauus seruus domino discedente cum*
animaduerneret Charinum etiam nunc stantem uolens eum
depellere, quo celerius ipse quae essent agenda completeret, 5
astute interrogauit, cum omnes irent, 'quid tu? quo hinc
te agis?': non enim uere audire uoluerat, sed <tan>tum
ut impedimentum ad interrogationem discederet. at ille
 tamquam interrogari se credens coeperat nescio quid nar-
 rare, *cum dixit 'uerum uis dicam?'*, unde iratus uehementer 10
 Dauus, quod sibi narrare nescio quid ille uellet, cui hoc
 astute dictum fuerat ut discederet, 'immo etiam narrationis
 mihi incipit initium': *cum enim iam discessionem tuam*
 710 *complere debueris, nescio quid narrare coepisti.* — 27 EHO
 TV IMPVDENS* NON SATIS HABES QVOD TIBI DIECVLAM ADDO 15
scit Dauus, quid petiuerit Charinus a Pamphilo, et idcirco
imprudenter appellat, quod amplius petat quam ante (II 1.
28—29) desiderauerit 'saltem aliquot dies profer, dum*
proficiscar aliquo, ne uideam'. uerumtamen stat Charinus
consilium expetens, non tantum ut differat nuptias, sed ut 20
ipse ducat uxorem.

α* [2] nam molior est conor uel excogito, unde amolior et
 demolior; molo uero tertiae coniugationis est mo-
 lam uerto.

*[15] 'dieculam' autem dixit diminutiuē a die.

*[18] id est produc. et (om. S) addit causam 'ne uideam'.
 hinc sequuntur interruptiones quam plurimae.

2 <id est> discedite α | ETIAM] et L || 4 <enim> animad-
 uerteret L, <enim> aduerteret F, aduerteret G | etiam] et LG ||
 7 tantum Lindenbr., om. G || 8 ut <propter> G, om. LF | inter-
 rogationis (om. ad) G || 9 narrare] narret L, narrationis G ||
 11 nescio quid narrare G α | cui] cum α || 12 etiam] et codd. ||
 13 iam enim LF || 18 aliquod GL | proficiscor L

3.

- 716 **1** NIHILNE ESSE PROPRIVM CVIQVAM haec scaena compositionem doli habet, uti, quod ante seruus Daus domino futurum esse promisit et facturas mulieres, puerum ante ostium collocarent, quo uiso *senex* Chremes filiam suam Pamphilo non daret. *hoc nunc Daus implere desiderat*. ac primo 5 conqueritur Mysis, quod Pamphilus *ille*, qui promiserat se Glycerium *esse* ducturum *uxorem*, nunc incertam habeat uoluntatem. — NIHILNE ESSE CVIQVAM PROPRIVM perpetuum et fixum, ut Virgilius* (*Aen. III 85*) 'da proprium, Thym-
717 braee, domum'. — **2** SVMMVM BONVM ESSE PVTABAM hoc est 10
720 summum et bonum, amicum et amatorem.* — **5** FACILE
HIC PLVS MALI EST QVAM ILLIC BONI *sensus est: in hoc, quod nunc deseritur, plus sit forte calamitatis, quam illic, si amor perseueraret, ut eam uxorem duceret, boni esse*
723 *potuisset*. — **8** AD HANC REM EXPROMPTA MALITIA ATQVE 15
ASTVTIA manifesta et citata calliditate opus est et astutia.*
726 — **11** EX ARA SVME HINC VERBENAS TIBI Romanis omnibus

α* [9] 'propriamque dicabo' (*Aen. I 73*) (cf. *Schlee et Bruns ad h. l.*).

- 719 * [11] **4** VERVM EX EO NVNC MISERA antonomasia (anthomasia S, -siuū V, -nomasiuū B') est, quod dixit (dicit B') 'erae' (-ra *codd.*) et 'misera', ab animo et extrinsecus, ubi est argumentum a minore ad maius. unde sequitur **5** FACILE
720 HIC PLVS MALI EST QVAM ILLIC (-li V) BONI scilicet in relinquendo quam in amando. LABOREM uero pro dolore, sicut periculum pro temptamento.

* [16] aliter MILITIA (cf. *Ter. codd. B²C²*) ut manifeste milites meis imperiis.

1 cuiquam proprium α || 2 uti — collocarent] quem Daus domino futurum praedixerat, dum innotuit (= indicauit, cf. *II 2, 34*) a mulieribus puerum ante ostium collocandum α || 3 <uti> puerum *codd.* || 4 senes *LG* | Pamphilo filiam suam α || 5 at *F*, et *G* || 6 conqueritur *codd. praeter FS* || 7 Glycerium *post* ducturum α | nunc] non α || 8 <proprium dixit> perpetuum α || 9 <et> da α || 12 illi *L* || 13 quod *W*: quo *codd.* | illic <boni> *codd.* || 14 si amor] sic more *L*; si in amore? cf. p. 39, 25 || 16 <id est> manifesta α | scitata *G*; cita *Schoell* | et astutia *om. G*

- mos est in atrio, hoc est in uestibulo, habere Vestam — quippe cum inde uestibulum nominarint —, cui sacrificium cotidie facerent, et illic ei fuerat ara collocata. idcirco
 729 dictum est 'ex ara sume hinc uerbenas tibi'. — **14** VT LIQVIDO POSSIM ut pure, *inquit*, et manifeste possim iusiu- 5
 730 randum adhibere, me puerum non exposuisse. — **15** NOVA NVNC RELIGIO IN TE ISTAEC INCESSIT subito, *inquit*, religiosus
 738 effectus es.* — **23** AVT TV PLVS VIDES aut tu plus prospicis.
 732 α*[8] et est sarcasmos (sarch- *codd.*) — **17** PRO IVPITER pros-
 phonesis (prosf- *codd.*), id est exclamatio ad deum, quod idcirco facit, quia Chremes interuenit.

4.

- 740 **1** REVERTOR POSTQVAM QVAE OPVS FVERANT AD NVPTIAS GNATAE PARAVI VT IVBEAM ACCERSI haec scaena dolum 10
 complet et habet subtilem causam et orationem, in qua aliud dicit aliud intelligi uult: quippe Dauus in hoc toto consilio constitutus est, uti prodatur Chremeti, quod Pamphilus ita *Glycerium diligit, ut eam iam pro uxore habeat, siquidem* ex ea suscepit filium, qua re cognita a nuptiis 15
 742 Chremes possit abscedere. — **3** VBI ILLIC EST cum uidisset Chremetem uenire, discessit prope *repentinum* simulaturus aduentum. ideo nunc interrogata mulier quaerit ubi sit. —
 744 **5** DI VESTRAM FIDEM quasi nunc Dauus ueniat, aliam orationem fingit: quasi de foro nunc ueniens conqueritur²⁰ adactam maximam esse multitudinem, maximos esse populos litigantium, annonam esse caram, et iocunde sub-

3 collocata ara α || 5 iusurandum adhibere] iurare α || 6 non apposuisse ante me α || 7 <id est> subito α || 8 es om. LG | AVT — prospicis om. F || 9 fuere F (= Ter.) || 12 in — est] hoc agit α || 14 diligit L || 15 ea] Glycerio α | qua — abscedere] ut hoc cognito numquam filiam suam ei committat α; hinc usque ad V 4, 16 siquidem deest vetus cod. V || 19 Dauus ueniat] aliunde adueniens α || 20 quasi — caram] de multitudine populi apud forum litigantis et quod cara sit annona α | conqueritur F, -ratur LG || 21 adactam Schoell: ad factam *codd.* (ad olim *sscr.*).

- 746 iungit 7 QUID DICAM ALIVD NESCIQ: haec enim repentina
 748 uox suscepta est, quo aduentus simularetur. — 9 HEV
 MYSIS PVER HIC VNDE EST dissimulat omnia, ut et Chre-
 751 metem non uidere uideatur.* — 12 CONCEDE AD DEX-
 752 TERAM* leni hoc uoce pronuntiandum est. — 13 DELIRAS 5
 NON TVTE IPSE idcirco haec Mysidis praecisa oratio est,
 quoniam iam coeperat indicare, quod ipse Dauus puerum
 attulisset. pro hac ergo oratione continuo interposuit
 locutionem suam Dauus cum minis atque terrore: VERBUM
 inquit SI MIHI VNVM PRAETER QVAM QVOD TE ROGO* 10
 754 FAXIS CAVE. quia dixit 'caue', ideo, adiecit 15 MALE DICIS. —
 VNDE EST DIC CLARE petit ut Mysidis dicat, puer unde sit,
 et ut clare dicat, ut senex possit audire. — A NOBIS ob-
 scura responsio est. et metuit Dauus, ne unde sit haec
 mulier quae dixit 'a nobis' Chremes nesciat. idcirco ipse 15
 cum indignatione ridens, qua manifestior fieret, adiecit
 755 16 MIRVM SI INPVDENTER* MVLIER FACIT MERETRIX, ut in-
 dicaret hanc esse meretricis. denique quoniam hoc egit
 756 Dauus, continuo Chremes agnouit et subiecit 17 AB AN-
 DRIA EST ANCILLA HAEC QVANTVM INTELLEGO 'ab Andria', 20
 hoc est a Glycerio, quae Andria est. — 18 ADEON VI-
 757 DEMVR VOBIS IDONEI ESSE IN QVIBVS SIC ILLVDATIS fingit
 Dauus iracundiam et accusationem suscipit in mulierem.

751 α* [4] 12 AV interiectio est irascentis.

* [5] id est transi.

* [10] 'si' pro siquidem, 'caue' autem pro uide ne.

* [17] argumentum est a causa, dictum per ironiam.

1 aliud dicam α | uox repentina α || 2 HEV] heo G, heus B'
 (S?) F || 3 hic simulat FG (cf. V 2, 6) || 5 leni W. (cf. p. 77, 2):
 leui codd. | uoce hoc α | est om. L || 6 ideo α || 7 iam om. G ||
 8 hac — continuo] quo statim α || 9 locutionem] orationem
 (om. suam) α | Dauus ante interposuit α | cum — terrore] com-
 minans α || 10 ullum F, (ex unum corr.) G || 11 CAVE] facias LF
 (gloss. ad FAXIS) | quia — adiecit] et quia illa sensit indigna-
 tionem, ait α; sec. Eugr. MALE DICIS a Myside dicitur, ut est
 in Ter. codd.; cf. Don. || 17 Mirum <uero> α (= Ter.) || 19 agnouit
 Chremes <esse meretricem> α || 20 <quod> ab L

- noua sane locutio est 'in quibus sic illudatis'.* —
 759 **20** PROPERA ADEO PVERVM TOLLERE HINC AB IANVA imperat, uti ab ianua puer qui est positus auferatur. uerumtamen post summissa uoce, ne Chremes audiat, imperat Mysidi, ut loco maneat nec recedat: nondum enim fuerant Chremeti cuncta patefacta, quia puerum esse positum ante aedes et a meretrice positum solum fuerat indicatum necdum quod is puer Pamphili filius esset. ideo ergo retinet Mysidem, uti et nunc exspectet. denique praeparat illam rursus
 763 interrogationem **24** CVIVM PVERVM HIC APPOSVISTI DIC MIHI. 10
 764 — **25** MITTE ID QVOD SCIO* DIC QVOD ROGO quia obscure responderat interrogata Mysis cuius puer esset, quae dixerat 'tu nescis?', ut facilius Chremes audiret, respondet Dauus 'omite quod scio, quod rogo dic'. denique cogit ad apertiore compositionem: nam cum illa dixisset **26** VESTRI, et 15
 nunc interrogat CVIVS NOSTRI, ut ad nomen proprium ueniretur, quod illa continuo dixit PAMPHILI. post quasi iratus et Dauus nomen repetit, ut duplicatio uocis nomen Chremeti plenius indicaret.* dixit igitur HEM QVID PAM-
 766 PHILI. atque illa, quasi dubium sit, confirmat **27** EHO AN 20

α^* [1] etiam illudo tibi dicimus.

*[11] unde supra (IV 3, 20) 'uide ut subseruias orationi'. subseruire quippe (6-7 litt. detritae in B', non liquet S; fort. significat fuit) nihil aliud dicere nisi quod interrogatum fuerit.

*[19] nam dolo illi crimen obicit, quod dum illa ueraciter depellit, certum Chremetem reddit. et suae causae ex testibus argumentum capit.

1 locutio est F, -tione rell. || 2 <hoc clare> imperat α || 4 <et> post α | submissa F α || 5 ut — recedat] mane caue . . . (istū ut vid. B'; istuc?) ne excessis α | enim — patefacta] († rindor. — ut vid. B') tota causa α || 7 indicatum erat α || 8 esset] est LF || 9 et hunc expectet F, & n̄ expeti& L || 10 dic om. L || 14 dic quod rogo FG | <et ita interrogationibus> cogit <illam> α || 15 compositionem] uerborum sc.; expos- Lindenbr. || 16 NOSTRI] uestri L | proprium] Pamphili α || perueniret α | iratus quasi β . || 19 planius? || 20 EHO] haec L, hero (ante corr.) G

NON EST. ita omni modo Chremes Pamphili filium <esse>

768 ex altercatione cognouit **29** RECTE EGO HAS SEMPER FVGI
NVPTIAS. — QVEMNE EGO HERI VIDI AD VOS AFFERRI VESPERI
astute et callide Dauus rem confirmatam coepit dicere esse
mendacium, quod puer a meretrice sit suppositus neque
pepererit ex Pamphilo, sed propter nuptias † ut fiat primum†

769 ut eadem nocte hic puer adlatus sit. — **30** VERVM VIDI
CANTHARAM SVBFARCINATAM subfarcinari dicitur quasi sar-
cina aliqua fulciri.* 'ego uidi Cantharam puero subfar-
cinatam': cum negat ipsam peperisse, prouocat ad ueritatem,

770 ut apertius fiat Chremeti. denique illa adiecit **31** DIS POL
HABEO GRATIAM CVM IN PARIENDO ALIQVOT ADFVERVNT LIBERAE:
sic enim confirmatur partus, quod liberae praesentes sunt,

772 quae possint dicere testimonium. — **33** NE ILLA ILLVM HAVD
NOVIT CVIVS CAUSA HAEC INCIPIT ualde, inquit, nescit Chre-

775 metem Glycerium, propter quem fingit ista. — **36** NVNC
ADEO VT TV SIS SCIENS quoniam omnia, quae indicanda
fuerant, patefacta sunt Chremeti, etiam uere imperat et
minatur et puerum ab aedibus poscit auferre. sed haec
omnis oratio superior illud egit, ut Pamphilus doceretur
et amor commendaretur tantummodo, non tamen, ut omnino
Chremes se crederet expulsus.*

α* [9] siquidem farcio farsi et farciore (-cinor S?) fartus,
unde suffarcinor, facit. et 'cantharam suffarcinatam'
dixit quasi corbem supponendo puero repletum. —

772

33 NE ILLA PRO UALDE illa. uel NE ILLA PRO ILLANE (B;
puella ut vid. S), id est num quid illa, per soloecismum
mutato ordine coniunctionis (om. S).

* [22] quod uero ait (v. 34) 'Chremes si positum puerum', ob-

1 esse add. W. || 4 callide <se> L | cupit LF (recte? cf.
p. 21, 1) || 6 peperit FG | ut fiat primum] ne fiant prouisum? ||
8 suffarc- bis α, subsarc- bis F | subfarcinari — fulciri] fort.
haec debentur interpolatori, qui SVBSARCINATAM legit || 9 ergo G
(recte?) | uidi om. LF || 11 apertius (us ex corr. m. 2) G,
..... L (adaperta V) || 12 aliquod LG || 13 quod G, ne L,
ut F, cum V || 14 testimonio L | hau L, haut F || 19 et
(ait L) — auferre] ut puerum ab aedibus auferat α || 20 ut
<ad disturbandas nuptias> α | Pamphilus <pater> α (recte?) ||
21 amor <Glycerii> α

- α liquo ductu agit, ut quasi altercando non uideatur defendere quod defendit. ab eo quoque loco, ubi ait (v. 7) 'annona cara est' usque (v. 28) 'facinus animaduertendum' ita sermonem Dauus suspendit, ut nec ueritati nec falsitati obnoxius sit. — **39** FALLACIA ALIA ALIAM TRVDIT id est expellit. fit hic argumentum a simili. dum
- 778 itaque Mysis dixit **49** NIHIL POL FALSI DIXI MI SENEX simulati (*gloss. ad FALSI*), uoluit eam Dauus percutere, unde
- 788 illa **50** NE ME ATTIGAS SCELESTE. — SI UERO quod sequitur iurantis est. — **56** NATVRA AVT DE INDVSTRIA natura est creaturarum originalis condicio, cuius imitatrix est industria, id est sagacitas. quod (quo B'; fort. in quo) est a simili argumentum (*haec omnia inde a quod uero ait ex solo B', cum V desit et in S plane nihil legi possit.*)

5.

- 796 **1** IN HAC HABITASSE PLATEA DICTVM EST CHRYSIDEM haec scaena percontationem tenet, ubi Chrysis habitat. habet tamen deliberatiuae formam: nam Crito consobrinus est Chrysidis, qua mortua ad eum lege hereditas pertinebat. deliberat ergo, an ad(eat) eandem hereditatem, *maxime cum sciat Glycerium, sororis loco habitam esse <a> Chryside eamque esse iam adolescentulam. haec igitur deliberatiua est in eo, quod audit mortuam Chrysidem, puellam, uero et nunc nondum parentes suos hic cognouisse, quam constat esse Atticam ciuem. continuo tractat articulos 10*
- 807 honesti et utilis, cum hoc dicit **12** HAVD AVSPICATO HVC ME ATTVLI hoc est: non recte neque bono omine huc ueni, siquidem ea, quae soror dicta est Chrysidis, et nunc parentes suos non repperit, unde non possum honeste petere hereditatem. *hic magis honesti partibus dicit non esse causandum, nam ab utili satis pro ipso est. quamquam an*

2 tenet] habet α || 4 est post Chrysidis α, om. G | quia LG | 5 adeat W. | hereditatem <aspiret> α || 7 a Chryside W.: chrysidem *codd.* || 10 tractat — dicit] et tractat ab honesto et utili dicendo α || 11 cum om. LF | aut haut respicato L || 12 appuli F α (Ter.) || 13 et nunc — non] nondum α || 14 honeste om. L || 16 quamquam] quam G, quia V

- 810 *fieri possit tractat, cum dicit* **15** NVNC ME HOSPITEM LITES
 SEQVI QVAM ID MIHI EST FACILE ATQVE VTILE ALIORVM EX-
 EMPLA COMMONENT. huc accedit quod iam illi est defensor
 aliquis *uel amicus uel maritus*, contra quem peregrinum
 hominem litigare *satis* esse uidetur difficile. concludit 5
- 816 ab honesto **21** IPSAM [PRAETEREA] DESPOLIARE NON LIBET.
 797 **2** QVAE SESE INHONESTE OPTAVIT PARERE HIC DIVITIAS
 boni uiri personam merito sustinet *et honesti hominis*. sed
 quoniam meretricis affinis est, ne aliquid criminis in se re-
 dundet *ex ea, quae sibi iuncta est sanguine*,* accusat illam, 10
- 800 quod 'inhoneste optauit parere* *hic diuitias*'. — **5** SED
 QVOS PERCONTER VIDEO percontatio namque est apud
 dialecticos inquisitio, cui respondetur aliter quam est illa
 responsio, ubi aut 'etiam' ponimus aut 'non': haec enim
 interrogatio dicitur. 'uidisti hominem?' *haec inter-* 15
rogatio est: necessario enim respondemus aut 'etiam' aut
 'non'. at uero percontatio est *haec* 'ubi habitat Chrysis?'
 huic responderi non potest aut 'etiam' aut 'non', sed 'hic'
 'illic'. *ergo percontatio est ista, illa uero interrogatio.*
- 803 — **8** ITAN CHRYSIS HEM breuiter interrogationem de Chry- 20
 804 sidis morte efficit cum dolore. — **9** NOSNE SIC VT QVIMVS
 AIVNT QVANDO VT VOLVMVS NON LICET CUM INTERROGASSET
Crito, an recte uiuerent, <respondit> 'nosne? sic ut possu-
mus, quoniam quemadmodum uolumus non licet'. —
- 806 **11** QVID GLYCERIVM IAM HIC SVOS PARENTES REPPERIT recte 25
 et ordine conquisiuit, an Glycerium cognouerit suum

α * [10] ut solet, a specie ad genus

* [11] id est congruere

2 id] hic *F* (= *Ter.*) | EST] sit *F* (= *Ter.*) || 5 uidetur esse
F α | conclusit *S* || 6 PRAETEREA *secl. W.* (*gloss. ad TVM*) | dispo-
 liare β | licet α || 9 affinis] aut (*haut LF*) finis β || 14 etiam]
 et *L*, ex *G*, est *F* α ; *cf. Don. ad h. l.* || 16 etiam] est β , uidi α ||
 18 etiam] est *codd.* || 19 illuc β || 20 Ita ne *L*, ita \bar{i} *G* || 21 ef-
 fecit α | SIC *om. FG* || 22 AIVNT] Nunc *LG, om. F* || 23 respon-
 dit *add. W.* || 25 Quid <hic> *LG* | recte (-to *G*) et (etiam *G*) β ,
 et recto α || 26 requisit α

- patrem: tunc enim honeste poterit hereditatem petere, si illa iam cuius cognita uideatur. *denique cum hoc comperisset non cognitam esse Atheniensem ciuem. respondit non*
 808 *se bono auspicio huc uenisse* **13** NUMQVAM HVC TETVLISSEM PEDEM numquam huc uenire uoluissim:* est enim pedem 5
 ferre ire et proficisci, ut Virgilius (*Aen. II 657*) 'mene
 809 efferre pedem, genitor?' — **14** SEMPER EIVS DICTA EST HAEC ATQVE HABITA EST SOROR quo magis difficile esse ostendat hereditatem petere, adiecit, quod haec soror et dicta est et habita, unde iure debet ea quae Chrysidis 10
 811 fuerant possidere.* — **16** FACILE ATQVE VTILE hic et an fieri possit tractat et an expediat, quod utique deliberatiuae
 817 partibus dicitur. — **22** PER POL CRITO ANTIQVVM OBTINES* sine dubio sic loqueris, quemadmodum antiquorum mores sunt. 'pol' autem iuratio est per *Pollucem*, quomodo 'ecastor' per Castorem.

- α^* [5] et 'tetulissem' dixit per prothesin (-tesin S).
 814 * [11] **19** GRANDIVSCLA EST argumentum est ab aetate.
 * [13] scilicet morem.

V.

1.

- 820 **1** SATIS IAM SATIS SIMO SPECTATA ERGA TE EST AMICITIA MEA SATIS PERICLI INCEPI Chremes Simonem reum iniuriarum facit, quod eo usque persuasione duxerit animum suum, uti ad periculum deueniret, *quippe qui coegerit se filiam* 20

1 tunc — uideatur] nam si hoc esset, honeste peteret hereditatem α || 2 repperisset *L* || 4 hvc *om. S* | detulissem *FG* || 5 <id est> numquam (huc *om.*) α | uenire uoluissim] uenissim *G* α || 9 quod] quoniam α | soror <chrysidis> α | et *om.* α || 10 debet — possidere] in hereditate debet Chrysidis succedere α || 12 tractat *W.*: tractabit *LF*, -bat *G* || 13 <e> partibus *codd.* || 14 loqueris — sunt] id est more antiquorum hominum loqueris α || 15 quomodo] sicut α | ecastor] herele et ecastor (cast- *S*) α , *om.* β || 19 suum] eius α